

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย

Socioeconomic Factors and Educational Expenditure of Thai Households

สถิตย์ พันแสน^{1*} และ บุญธรรม ราชรักษ์²

¹สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

²คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Sathit Phansean^{1*} and Boontham Racharak²

E-mail: roonmarine@gmail.com¹, thamracharak@gmail.com²

¹Department of Economics, Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, Thailand

²Faculty of Economics, Ramkhamhaeng University, Thailand

*Corresponding author

Received: March 26, 2019 / Revised: April 24, 2019 / Accepted: April 24, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยเพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยอายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยสมาชิกในครัวเรือน และปัจจัยรายได้และหนี้สินของครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นครัวเรือนไทยที่มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน จำนวนทั้งสิ้น 15,806 ครัวเรือน ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผู้ศึกษาใช้การคัดเลือกตัวแปรเพื่อเข้าสู่แบบจำลองการวัดด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบโครงสร้างของแบบจำลองและทำการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง ผลการศึกษา สรุปดังนี้ แบบจำลองสมการโครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ยังพบว่า ทั้งสี่ปัจจัยมีอิทธิพลทางตรงต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย โดยปัจจัยรายได้และหนี้สินของครัวเรือนและปัจจัยสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพล

คำสำคัญ: ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม; ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา; ครัวเรือนไทย

ในเชิงบวกต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยด้วยขนาดอิทธิพล 0.35 และ 0.17 ตามลำดับ และปัจจัยเพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยอายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีอิทธิพลในเชิงลบ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยด้วยขนาดอิทธิพล 0.02 และ 0.04 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Abstract

This article presented the causal factors which influenced the education expenditure in Thai households, which were 4 factors; gender and marital status of head household factor, age and education of head household factor, households members factor, and households' income and dept factor. The sample of this study were 15,806 Thai households which had education expenditure for household members. The data were secondary data from the 2017 Household Socio-Economic survey from the National Statistical Office. The researcher used the variable selection to the measurement model with exploratory factor analysis--EFA. Confirmatory factor analysis--CFA was used for verifying the structure and analyzed the structural equation of the model--SEM. The results of the study were as follow. The households' education expenditure structural equation model was consistent with empirical data. In addition, the results found that; All 4 factors had direct influences to the Thai households' education expenditure. The households' income and dept factors and households' member factors had a positive influence to households' education expenditure with effect size of 0.35 and 0.17 respectively. The gender and marital status of head household factors, age and education of head household factor had negative influence the Thai households education expenditure with effect size of 0.02 and 0.04 with statistically significance at the level of 0.05.

Keywords: Socio-Economic Factor; Educational Expenditure; Thai Households

บทนำ

ประชากรถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน การมีโครงสร้างประชากรที่เหมาะสมและการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประชากรในกลุ่มวัยต่าง ๆ นับเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ (พลากร ดวงเกตุ, 2553, หน้า 1) ประชากรที่มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถแข่งขันกับนานา

อารยประเทศได้ ตลอดจนการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงย่อมมีโอกาสก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ การหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงครอบครัวได้ดีกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย ดังนั้น การศึกษาถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนากำลังคนหรือความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ให้มีคุณภาพและสามารถใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ สำหรับการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนเพื่อเป็นประชากรที่มีคุณภาพนั้น การศึกษาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศเพราะการศึกษาช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรูปแบบของการเพิ่มความรู้ ทักษะ ความสามารถ ทำให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในด้านวิทยาการต่าง ๆ ช่วยในการพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมามีภาครัฐได้มีบทบาทต่อการศึกษายาวนานในหลาย ๆ ด้าน โดยมีทั้งการออกกฎหมายบังคับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 วรรคหนึ่ง ระบุว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 มาตรา 10 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” รวมทั้งนโยบายเรียนฟรี 12 ปี และโครงการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา รวมถึงเป็นแหล่งทุนหลักในการสนับสนุนการศึกษา ขณะที่ภาครัฐเป็นแหล่งทุนหลักในการสนับสนุนการศึกษา แต่ครัวเรือนยังคงมีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาส่วนเกินจากที่รัฐให้การสนับสนุน ได้แก่ ค่าเล่าเรียน/ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่าสมุดหนังสือ อุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ค่าเดินทางไปเรียน ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนเกินจากที่รัฐสนับสนุนนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยในยุคปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูงในสังคมเพิ่มมากขึ้น วิถีชีวิตของคนเราต่างจากในอดีต ผู้ปกครองหรือหัวหน้าครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีหรือไม่ดีต่างกันก็มุ่งหวังที่จะให้สมาชิกในครัวเรือนได้มีการศึกษาที่ดีและมีคุณภาพ ได้เรียนในสถานศึกษาที่ดีที่สุด เพื่อจะได้ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษา (2555, หน้า 77-79) ได้สรุปว่า ผู้ปกครองที่มีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่ต่างกันจะมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาแตกต่างกัน และยังพบว่า นักเรียนที่มาจากครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีทรัพยากรที่สามารถใช้จ่ายเพื่อการศึกษาได้มากจะมีทางเลือกในการใช้จ่ายด้านการศึกษาในรายการต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ในขณะที่ครัวเรือนที่มีฐานะยากจนไม่มีทางเลือกในการใช้จ่าย เพราะต้องเลือกในการใช้จ่ายเฉพาะรายการที่จำเป็นเท่านั้นสอดคล้องกับ นริญญา จันทร์กลับ (2558, หน้า 81-84) ได้สรุปว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อการแปรผันของค่าใช้จ่ายทางการศึกษา โดยปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุด คือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ภาคที่อยู่อาศัยของครัวเรือนและรายได้ของหัวหน้าครัวเรือน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้ปกครองหรือหัวหน้าครัวเรือนทั้งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีต่างกันก็มุ่งหวังที่จะให้สมาชิกในครัวเรือนได้มีการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ จึงยอมทุ่มเทให้บุตรหลานได้เรียนในสถานศึกษาที่ดีที่สุด ได้เรียนพิเศษ ซึ่งก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเพิ่มมากขึ้นของครัวเรือนและส่งผลกระทบต่อโอกาสในการศึกษาต่อของเด็กที่มาจากครัวเรือน มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จากความสำคัญ

ของปัญหาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาถึงแบบจำลองสมการโครงสร้างของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ครอบคลุมเฉพาะค่าใช้จ่ายทางตรงเท่านั้น โดยพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยเพื่อสะท้อนแนวคิดของสังคมไทยเกี่ยวกับการลงทุนด้านการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนในยุคปัจจุบัน รวมถึงยังใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครัวเรือนไทยต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยประชากรเป้าหมายในการวิจัย คือ ครัวเรือนไทยที่มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน และหัวหน้าครัวเรือน เป็นผู้ตอบแบบสอบถามทุกข้อคำถามที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ด้วยตัวเอง จากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ครอบคลุมเฉพาะค่าใช้จ่ายทางตรงเท่านั้น

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีสำหรับกำหนดตัวแปรในการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของ Kamat (1968, p. 77) ได้สรุปว่า แบ่งค่าใช้จ่ายทางการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของนักเรียน (student cost) ซึ่งได้แก่ ค่าธรรมเนียม ค่าหนังสือ และค่าอุปกรณ์การศึกษา ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าเสื้อผ้า รวมถึงค่าเสียโอกาสในการทำงาน (opportunity cost) ที่ผู้ปกครองหรือนักเรียนต้องเสียไปในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาและค่าใช้จ่ายของสถาบัน (institutional cost) ซึ่งได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสถาบันการศึกษา และค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง ค่าใช้จ่ายในด้านที่ดิน สิ่งก่อสร้าง รวมถึงค่าใช้จ่ายครุภัณฑ์ สอดคล้องกับ Blaug (1971, p. 4) และ Sheehan (1973, pp. 31-43) ได้สรุปเป็นในแนวทางเดียวกันว่า ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาถือเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท เป็นการลงทุนทางสังคม หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่สถาบันและภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบ และการลงทุนส่วนบุคคลเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบ แบ่งเป็นค่าใช้จ่าย

ทางตรง ได้แก่ ค่าธรรมเนียม ค่าหนังสือและค่าอุปกรณ์การศึกษา ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าเสื้อผ้า และค่าใช้จ่ายทางอ้อมเป็นค่าใช้จ่ายในลักษณะของการสูญเสียรายได้ เนื่องจากการใช้เวลาในการศึกษาแทนที่จะใช้เวลานั้นในการทำงานเพื่อหารายได้ ทำให้เสียโอกาสที่จะได้รับรายได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 3-4) ในการจัดการศึกษาผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายตามกำลังความสามารถของครอบครัว โดยที่รัฐจะมีกลไกในการสนับสนุนแก่ผู้ยากไร้และผู้ที่ขาดโอกาสนั้น จะต้องพิจารณาถึงสาเหตุต่าง ๆ เพื่อประกอบการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มคนที่มีฐานะ มีรายได้ดี จัดเป็นกลุ่มที่รับภาระค่าใช้จ่ายได้ ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางการศึกษาด้วยตนเองทั้งหมด
2. กลุ่มคนที่มีฐานะปานกลาง สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายได้บ้าง แต่ไม่ทั้งหมดรัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือเสริมในรูปแบบการจัดกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา คิดดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำมาก เป็นต้น
3. กลุ่มคนที่มีฐานะยากจน รายได้ไม่เอื้ออำนวยต่อการที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนได้ รัฐจะต้องจัดการศึกษาแบบให้เปล่า ครอบคลุมตั้งแต่ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าเสื้อผ้า ค่าหนังสือ ค่าอาหาร หรืออาจรวมไปถึงค่าที่พักให้นักเรียนด้วย

สรุปผลการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาแบ่งเป็นค่าใช้จ่ายทางตรง ประกอบด้วย ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุงการศึกษา ค่าหนังสือ ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าเดินทาง เป็นต้น และค่าใช้จ่ายทางอ้อมที่อยู่ในลักษณะของค่าเสียโอกาสจากการที่ใช้เวลาในการศึกษา แทนที่จะใช้เวลานั้นในการทำงานเพื่อหารายได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยเลือกเฉพาะครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ซึ่งมีจำนวน 15,806 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติขั้นสูง ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการ และเกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่
 - 1.1 ภาคที่อยู่อาศัยของครัวเรือน
 - 1.2 เขตที่อยู่อาศัยของครัวเรือน
 - 1.3 เพศของหัวหน้าครัวเรือน
 - 1.4 อายุของหัวหน้าครัวเรือน
 - 1.5 สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน
 - 1.6 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

- 1.7 อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน
 - 1.8 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน
 - 1.9 หนี้สินของครัวเรือน
 - 1.10 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ไม่รวมคนรับใช้)
 - 1.11 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษา
 - 1.12 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ได้รับอาหารเสริม/อาหารกลางวันฟรี
 - 1.13 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ได้รับทุนการศึกษา
 - 1.14 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา
 2. ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 2.1 ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนไทย
- สำหรับค่าดัชนีตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์มี ดังนี้

ตาราง 1

ดัชนีตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนีตรวจสอบความสอดคล้อง	เกณฑ์การพิจารณา
ค่าสถิติทดสอบไคสแควร์ (CIMN)	ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้น้อยกว่าไคสแควร์ตารางหรือพิจารณาค่า p value ต้องมากกว่า 0.05
ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (CIMN/DF)	มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2.00
Goodness of Fit Index (GFI)	มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.90
Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)	มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.90
Comparative Fit Index (CFI)	มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.90
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.05

ที่มา. จาก การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 14), โดย กัลยา วาณิชย์บัญชา, 2556, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis--EFA)

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจของตัวแปรทั้ง 9 ตัวแปร สามารถอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ ได้ร้อยละ 68.450 โดย

ปัจจัยที่ 1 มีความผันแปร 2.003 หรือร้อยละ 22.254 ประกอบด้วยตัวแปร NO_STUDE, NO_FREEF และ NO_MEM ตั้งชื่อใหม่เป็น สมาชิกในครัวเรือน

ปัจจัยที่ 2 มีความผันแปร 1.420 หรือร้อยละ 15.777 ประกอบด้วยตัวแปร AGE_HH และ LEVEL_HH ตั้งชื่อใหม่เป็น อายุและการศึกษา

ปัจจัยที่ 3 มีความผันแปร 1.372 หรือร้อยละ 15.244 ประกอบด้วยตัวแปร AINCOM_H และ DEBT_H ตั้งชื่อใหม่เป็น รายได้และหนี้สิน

ปัจจัยที่ 4 มีความผันแปร 1.366 หรือร้อยละ 15.174 ประกอบด้วยตัวแปร SEX_HH และ STATUS_HH ตั้งชื่อใหม่เป็น เพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis--CFA)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้ง 4 ปัจจัย คือ สมาชิกในครัวเรือน (F1) อายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (F2) รายได้และหนี้สินครัวเรือน (F3) และเพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (F4) และมีตัวบ่งชี้ 9 ตัวบ่งชี้ พบว่า แบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ผลการศึกษาดังตาราง 2 ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงทำการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย ดังแสดงในภาพ 1

ตาราง 2

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยันของแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังปรับปรุง

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	น้ำหนักปัจจัย	SE	CR	p	น้ำหนักปัจจัยในรูปมาตรฐาน	R ²
F1	NO_STUDE	1.000	-	-	-	0.89	0.78
	NO_FREEF	0.972	0.014	67.040	***	0.70	0.50
	NO_MEM	1.391	0.023	60.266	***	0.58	0.33
F2	AGE_HH	1.000	-	-	-	0.82	0.66
	LEVEL_HH	-0.034	0.003	-13.266	***	-0.33	0.11
F3	AINCOM_H	1.000	-	-	-	0.60	0.35
	DEBT_H	0.198	0.043	4.595	***	0.49	0.24
F4	SEX_HH	14.224	-	-	-	0.20	0.03
	STATUS_HH	12.515	4.252	3.345	***	1.78	3.17

$$\chi^2_{\text{model}} / df_{\text{model}} = 8.720 \quad df = 9 \quad p \text{ value} = 0.000$$

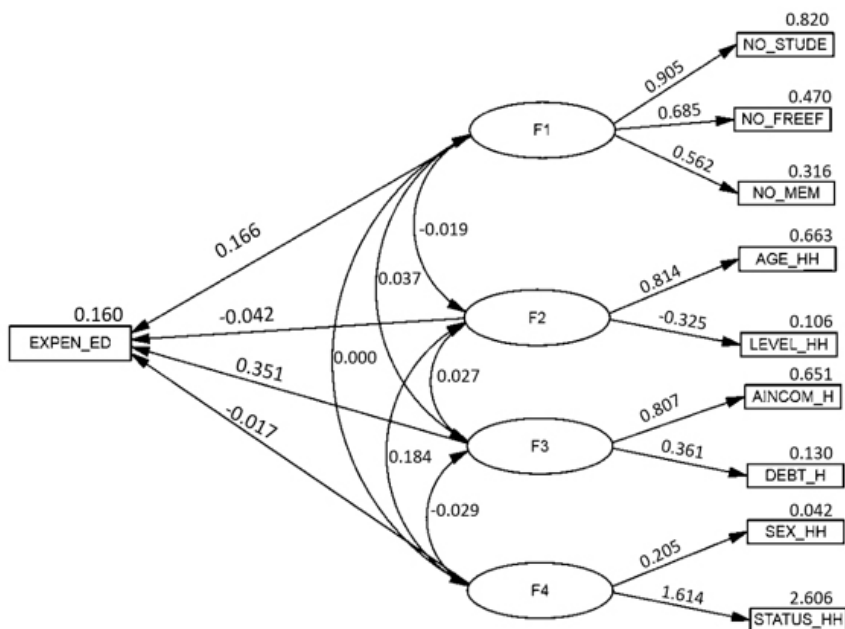
$$GFI = 0.999 \quad AGFI = 0.994 \quad NFI = 0.996 \quad CFI = 0.997 \quad RMSE = 0.022$$

หมายเหตุ: ***ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($p < 0.05$)

การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

ดัชนีตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 ดัชนี ยกเว้นค่า CIMN/DF เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่จึงทำให้ CIMN/DF มีค่ามาก และทำให้ค่า p value = 0.000 น้อยกว่า 0.05 ซึ่งเป็นข้อเสียหนึ่งในการใช้ไคสแควร์ในการตรวจสอบความกลมกลืนของแบบจำลองในภาพรวม คือ เมื่อขนาดตัวอย่างใหญ่จะทำให้ค่าไคสแควร์มีค่ามากทำให้มีโอกาสในการที่ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) หรือมีโอกาสสรุปว่า โมเดลไม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น จึงพิจารณาดัชนีตรวจสอบความกลมกลืนตัวอื่นร่วมด้วยเพื่อประกอบการตัดสินใจ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556 หน้า 109) ดังนั้น จึงได้พิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองจากค่า $GFI = 0.998$ $AGFI = 0.990$ $NFI = 0.993$ $CFI = 0.994$ มีค่ามากกว่า 0.90 และ $RMSEA = 0.029$ มีค่าน้อยกว่า .05 นั่นคือแบบจำลองสมการโครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า โครงสร้างแบบจำลองที่มีปัจจัยแฝงทั้ง 4 ปัจจัยสามารถอธิบายค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยได้เพียงร้อยละ 16 ($R^2 = 0.16$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เมื่อพิจารณาเส้นทางอิทธิพลของปัจจัยแฝงทั้ง 4 พบว่า มีอิทธิพลโดยตรงต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย เรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ รายได้และหนี้สินของครัวเรือน (0.35) สมาชิกในครัวเรือน (0.17) เพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (-0.02) อายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (-0.04)

ภาพ 1 แบบจำลองสมการโครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทย

จากค่าอิทธิพลที่วิเคราะห์ได้สามารถนำมาเขียนในรูปสมการของการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

$$\text{EXPEN_ED} = 0.17F_1 - 0.04F_2 + 0.35F_3 - 0.02F_4$$

สมการข้างต้นสามารถอธิบายได้ ดังนี้

สมาชิกในครัวเรือน (F1) มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า ถ้าปัจจัยสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่จะทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 0.17

อายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (F2) มีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงกันข้ามกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า ถ้าอายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่จะทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยลดลง (เพิ่มขึ้น) ร้อยละ 0.04

รายได้และหนี้สินของครัวเรือน (F3) มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า ถ้าปัจจัยรายได้และหนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่จะทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 0.35

เพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (F4) มีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงกันข้ามกับค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า ถ้าเพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1 โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่จะทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยลดลง (เพิ่มขึ้น) ร้อยละ 0.02

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง พบว่า แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยสามารถอธิบายโครงสร้างค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนไทยได้ร้อยละ 16.00 ($R^2 = 0.16$) ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนไทยนั้นคิดเป็นร้อยละ 1.8 ของค่าใช้จ่ายในครัวเรือนนั้น แสดงให้เห็นว่า ภาคครัวเรือนมีการลงทุนทางด้านการศึกษาให้สมาชิกในครัวเรือนในสัดส่วนที่ต่ำเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยสมาชิกในครัวเรือน (F1) มีอิทธิพลทางตรงกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนในเชิงบวก นั่นคือ เมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากและจำนวนสมาชิกในครัวเรือนนั้น ๆ อยู่ในวัยที่กำลังศึกษามาก หมายความว่า ครัวเรือนนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายในทางการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่น้อยกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ จิรดา ศรีสวัสดิ์ (2549), นริญญา จันทร์กลัษ (2558) และ Donkoh and Amikuzuno (2011) พบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษามากกว่าจะมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสูงกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาน้อยกว่า

2. ปัจจัยอายุและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (F2) มีอิทธิพลทางตรงกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนในเชิงลบ นั่นคือ ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุและระดับการศึกษาที่สูงจะมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่น้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่อายุและระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ Omori (2010) พบว่า พ่อแม่ที่จบการศึกษาในระดับต่ำกว่าจะมีการใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษาของบุตรสูงกว่าพ่อแม่ที่จบการศึกษาสูงกว่า โดยได้ให้ความเห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาสูงกว่าสามารถประเมินต้นทุนและโอกาสสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาได้ดีกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าทำให้สามารถบริหารค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุและการศึกษาที่สูงกว่าสามารถวางแผนการใช้จ่ายด้านการศึกษาให้กับบุตรหลานได้ดีกว่า

3. ปัจจัยรายได้และหนี้สินครัวเรือน (F3) มีอิทธิพลทางตรงกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนในเชิงบวก นั่นคือ ครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นนั้น หมายถึง มีความสามารถในการลงทุนทางด้านการศึกษา บุตรหลานได้มากขึ้นกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ครัวเรือนน้อยกว่า ในส่วนของหนี้สินนั้นหากเป็นหนี้สินเพื่อการศึกษา นั้นหมายความว่า ครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นก็มีความสามารถนำมาเป็นค่าใช้จ่ายทางด้านการศึกษาได้มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ นริญญา จันทร์กลัษ (2558), พรนภา ปิยะรุจิรา (2558), Omori (2010) และ Huy (2012) พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้สูงจะมีการจ่ายค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของบุตรมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า

4. ปัจจัยเพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน (F4) มีอิทธิพลทางตรงกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนในเชิงลบ สอดคล้องกับการศึกษาของ Donkoh and Amikuzuno (2011) และจิรดา ศรีสวัสดิ์ (2549) พบว่า เพศและสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนมีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนโดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงจะมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายและครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีสถานภาพหม้าย หย่าร้าง แยกกันอยู่จะมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรสเนื่องจากครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีสถานภาพหม้าย หย่าร้าง แยกกันอยู่จะต้องเป็นผู้แบกรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนเพียงผู้เดียว

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาพบว่า ปัจจัยรายได้และหนี้สินมีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนไทยมากที่สุดและมีอิทธิพลในเชิงบวก นั้นหมายความว่า หากครัวเรือนไทยมีรายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นจะมีความสามารถในการลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรหลานหรือสมาชิกในครัวเรือนให้ได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ผู้ปกครองต้องการที่จะส่งเสริมให้บุตรหลานของตนประสบความสำเร็จทางการศึกษาโดยการกวดวิชา การเรียนพิเศษ ซึ่งจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสนับสนุนการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน ในขณะที่ภาครัฐถึงแม้จะมีนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ก็ตาม ภาครัฐยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่ถือเป็นส่วนเกินจากที่ทางภาครัฐให้การสนับสนุน ทั้งนี้ ภาครัฐอาจไม่เพียงแต่กำหนดนโยบายสนับสนุนทางการจัดการศึกษา อาจมองถึงการสร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้กับครัวเรือนเพื่อให้ครัวเรือนมีความสามารถที่จะลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน รวมถึงปัจจัยสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนในเชิงบวก จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง ยังมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในช่วงที่กำลังศึกษามาก ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา ก็จะสูงตามไปด้วย ถึงแม้จะมีนโยบายสนับสนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาจากภาครัฐ แต่นั่นก็เพียงบางส่วน เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลานของตน อาทิ ค่าเดินทาง หนังสือ เครื่องเขียน และอุปกรณ์ในการเรียน ค่าเรียนพิเศษหรือกวดวิชา ค่าเครื่องแต่งกาย ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ครัวเรือนต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องวางแผนในการใช้จ่ายของครัวเรือนเพื่อแบกรับภาระในการส่งเสริมการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน นอกจากนี้หากมีการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของครัวเรือนไทยเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2556). *การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรดา ศรีสวัสดิ์. (2549). *การศึกษาค่าใช้จ่ายเอกชนทางการศึกษาของครัวเรือนไทย ปี พ.ศ. 2547*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นริญญา จันทกรลับ. (2558). *ปัจจัยทางเศรษฐกิจของครัวเรือนไทยกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาระดับประถมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรนภา ปิยะรุจิรา. (2558). *ผลกระทบของค่าใช้จ่ายครัวเรือนด้านการศึกษาต่อคุณภาพการศึกษาในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พลากร ดวงเกิด. (2553). *ภาวะสุขภาพจิตของประชากรวัยแรงงานไทย พ.ศ. 2551*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). *การประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา: เพื่อพร้อมรับการแข่งขันภายนอก*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). รายงานการสำรวจความต้องการพัฒนาขีดความสามารถของประชากร พ.ศ. 2560. ค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/สำรวจ/ด้านสังคม/แรงงาน/ความต้องการพัฒนาขีดความสามารถของประชากร.aspx>
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษา. (2555). *ค่าใช้จ่ายเอกชนทางการศึกษาซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่ครัวเรือนเป็นผู้รับภาระ*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- Blaug, M. (1971). *The rate of return to investment in education in Thailand*. Bangkok: National Education Council.
- Donkoh, S. A., & Amikuzuno, J. A. (2011). The determinants of household education expenditure in Ghana. *Educational Research and Reviews*, 6(8), 570-579.
- Huy, V. Q. (2012). Determinants of education expenditure in Vietnam. *International Journal of Applied Economics*, 9(1), 59-72.
- Kamat, A. R. (1968). *Two studies in education*. New York: Asia Pub.
- Omori, M. (2010). Household expenditures on children, 2007-08. *Monthly Labor Review*, 3, 3-16.
- Sheehan, J. (1973). *The economics of education*. London: George Allen & Unwin.